

Ledia DUSHKU

**NGA TRYEZAT DIPLOMATIKE TË LONDRËS NË
TERRENIN SHQIPTAR: PARITETI AUSTRO-ITALIAN
PËRKUNDREJT QEVERISJES KOLEKTIVE TË KONCERTIT
EVROPIAN (1912-1914)**

Abstrakt

Punimi ka si qëllim të përimitojë në dy rrafshë paralele qëndrimin diplomatik evropian ndaj organizimit të shtetit shqiptar, fillimisht në tryezat diplomatike të Londrës e mandej në ambientin politik shqiptar. Rrafshi i parë ndalet në fillesat e politikës paritare austro-italiane karshi Shqipërisë, evoluimin si edhe tejkalimin e kësaj politike prej vendimmarrjes së Konferencës së Ambasadorëve në Londër (1912-1913). Rrafshi i dytë, që plotëson panoramën e prezantimit, e vendos analizën e tij në terrenin shqiptar. Në të parashtrohet vendimmarrja dhe konkretizimi i politikës paritare austro-italiane në projektet ekonomike në Shqipëri, zbatimi i së cilës rezulton të jetë në kundërshtim me vendimet e marra në kryeqytetin britanik. Pasqyrimi i kësaj vendimmarrjeje realizohet duke marrë si shembull projektin e dërgimit të nëpunësve austro-italianë në sektorë të ndryshëm të ekonomisë shqiptare. Qëndrimi i mbajtur nga Qeveria e Përkohshme e Vlorës, si aktor politik lokal dhe Fuqitë e tjera të Mëdha pjesë e vendimmarrjes ndërkombëtare, kundrejt këtij projekti, plotësojnë analizën e rrafshit të dytë të prezantimit. Burimet e përdorura janë të larmishme dhe i japin punimit një qasje ndërdisiplinore. Literatura e përdorur plotësohet me burimet arkivore, të cilat kryqëzojnë dokumentacionin austro-hungarez me atë britanik e italian.

Fjalë kyçe: *Konferenca e Ambasadorëve në Londër, Fuqitë e Mëdha, Austria, Italia, tryezat diplomatike.*

Pariteti austro-italian: nga marrëveshja verbale e Monzës në Konferencën e Ambasadorëve në Londër

Pariteti në marrëdhëniet austro-italiane i ka fillesat në nëntor 1897 në marrëveshjen verbale të Monzas,¹ i konfirmuar me notat e 20 dhjetorit 1900 dhe 9 shkurtit 1901. Të tri aktet të marra së bashku i dhanë jetë kompromisit historik mes interesave austro-italiane në territoret perëndimore osmane, ku jetonin shqiptarët, përmes ruajtjes së *status quo*-së.² Pariteti nga njëra anë dhe njohja e kompensimit adekuat të palëve në bregun lindor të Adriatikut nga ana tjetër, ishin dy parime të cilat ndikuan pozitivisht në dobi të anashkalimit të çdo përplasjeje të mundshme mes dy aleatëve. Në vjeshtën e 1912-së, kur prishja e *status quo*-së u bë realitet, ministri habsburgas i Punëve të Jashtme, konti Berchtold, kërkoi mirëkuptimin italian për ta trajtuar shtetin shqiptar dhe organizimin e tij si një kujdestari të përbashkët, e ngritur mbi parimin e pjesëmarrjes së barabartë midis Vjenës dhe Romës.³ Sikurse edhe më herët, preferohej që Shqipëria të trajtohej si një çështje prioritare në mos ekskluzive mes tyre, si dy prej fuqive që

¹ Takimi në Monza, si dhe përfundimet e atjeshme, mes ministrit të jashtëm italian Visconti Venosta dhe homologut të tij austro-hungarez Goluchowski, nuk u pasuan nga hartimi i një deklaratë zyrtare të përbashkët. Në botimin e serisë së Dokumenteve Diplomatike Italiane shënohet: “Me gjithë kërkimet e kryera në arkivat e Ministrisë së Punëve të Jashtme dhe në dokumentet e Arkivit Visconti Venosta, procesverbali i takimit të Monzës ndërmjet ministrit Visconti Venosta dhe Goluchowski nuk ka nuk është gjetur as ndonjë dokument i kohës që i referohet vetë bisedave”. Më shumë të dhëna jep qarkorja që Goluchowski i dërgoi vartësve të vet, e cila, sidoqoftë, iu bë me dije “në mënyrë tejet konfidenciale”, ambasadorit italian në Berlin, Lanza, Ky i fundit, paskëtaj, ia kalon atë eprorit të vet në Romë. Shih: Ministero degli Affari Esteri, *Documenti Diplomatici Italiani, Terza Serie: 1896-1907, Volume II (1 maggio 1897-23 giugno 1898)*, Roma: Istituto Poligrafico dello Stato P.V, 1958, p. 215, 286. Shih edhe Ledia Dushku, Edon Qesari, “A dual perspective study: The Italian-Albanians’ political activity in the focus of the relations between Vienna and Rome (1895-1897)”, *Hiperborea Vol. 11, No. 1*, 2023, Penn State University Press, 2023, 41-42.

² Edon Qesari, “Shqiponja e përçarë: Përplasia italo-habsburgase për çështjen shqiptare mes fundshekullit XIX dhe fillim shekullit XX”, në: *Shqipëria-Austria: reflektim historiografik* (Aktet e Konferencave Shkencore Ndërkombëtare: Shkodër, maj 2012-Tiranë, tetor 2012), Botimet albanologjike, Tiranë, 2013, 98-102.

³ Haus, Hof und Staatsarchiv Wien, *Politisches Archiv, Albanien* (më tej: HHSt.A.PA.A), në Arkivin e Institutit të Historisë/Tiranë (më tej: AIH), Vj. 22-7-709. Telegram i ministrit të Punëve të Jashtme të Austro-Hungarisë për homologun e tij italian, Budapest, 17 nëntor 1912.

për shkak të pozitës gjeografike kishin interesa të drejtpërdrejta aty, duke synuar shmangien sa më shumë të ishte e mundur të ndërhyrjes nga fuqi të treta. Marrëdhënia paritare habsburgo-italiane, me nxitjen dhe bekimin e Gjermanisë,⁴ kulmoi me marrëveshjen e fshehtë dypalëshe, nënshkruar në Romë, më 8 maj 1913.

Në kushtet e Krizës së Shkodrës, kur mbreti i Malit të Zi refuzonte të dorëzonte kështjellën e qytetit,⁵ palët rezervonin të drejtën të okuponin me iniciativën e tyre territorin e Shqipërisë, “*të cilin e ndajmë për këtë qëllim në dy pjesë të barabarta*”.⁶ Austro-Hungaria do të vendoste kontrollin e saj në krahinat sipër lumit Shkumbin, ndërsa Italia në jug të tij. Tërheqja e Malit të Zi nga Shkodra, në 14 maj 1913 e ngriu aksionin e Fuqive të Adriatikut, duke e lënë marrëveshjen thjesht në letër dhe detyruar palët që në Shqipëri të ndiqnin të ashtuquajturën “*penetration pacifique*”. Politika paritare austro-italiane në lidhje me organizimin e shtetit shqiptar u godit në thelbin e saj nga fryma dhe vendimet e Konferencës së Ambasadorëve në Londër. Që më 17 dhjetor 1912, në mbledhjen e parë të konferencës, çështja e statusit të Shqipërisë u prek jo vetëm në raport me Perandorinë Osmane, por edhe me Fuqitë e Mëdha. Raportet e ambasadorëve janë unanimë kur thonë se ditën e parë të punimeve, Konferenca vendosi që Shqipëria autonome të vihej “*nën garancinë dhe kontrollin e Fuqive*” dhe të ishte “*neutrale*”.⁷ Vendimi i 17 dhjetorit për t’i dhënë shtetit shqiptar një karakter ndërkombëtar me

⁴ AIH, Fondi: *Archivio Storico e Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri* (më tej: ASDMAE), Serie Politica P (1891-1916), Pacco 677, Albania, 1913. Telegram i ambasadorit italian në Berlin, për ministrin e Punëve të Jashtme, Berlin, 4 maj 1913.

⁵ Në lidhje me Krizën e Shkodrës dhe pasojat në planin diplomatik shih: Hanns Christian LÖHR, *Themelimi i Shqipërisë. Wilhelm Widi dhe diplomacia e Fuqive të Mëdha në Ballkan 1912-1914*, Tiranë 2018, 75-94; Arben Puto, *Pavarësia shqiptare dhe diplomacia e Fuqive të Mëdha 1912-1914*, Tiranë 2012, 184-202; *Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX*, vëllimi I, Akademia e Studimeve Albanologjike, Instituti i Historisë, Tiranë 2017, 124-142.

⁶ *Çështja shqiptare në aktet ndërkombëtare të periudhës së imperializmit (Përmbledhje dokumentesh me një vështrim historik)*, përgatiti për botim Arben Puto, Vëllimi II (1912-1918), Tiranë 1987, 255-258. Marrëveshje e fshehtë midis Austro-Hungarisë dhe Italisë, nënshkruar në Romë, më 8 maj 1913.

⁷ *British documents on the origins of the War 1898-1914*, Volume IX (The Balkan Wars), Part II (The League and Turkey), London. M. Stationery Office; New York: British Library of Information. 1934, p. 292-293. E. Grey për F. Cartwright, Foreign Office, 17 dhjetor 1912.

pjesëmarrje të barabartë të gjashtë Fuqive të Mëdha, duket se pësoi njëfarë devijimi me njohjen e rolit të veçantë, që për shkak të interesave të posaçme, konferenca i njohu Austro-Hungarisë dhe Italisë, duke i ngarkuar me hartimin e një projekti të detajuar “*mbi bazat e organizimit të ardhshëm të autonomisë*” së shtetit shqiptar.⁸

Puna për projektin nxori në pah ndryshime esenciale brenda vetë Fuqive të Adriatikut sa i përket kontrollit ndërkombëtar të shtetit rishtar ballkanik. Italia ishte e frikësuar se një ortakëri e ngushtë me Vjenën, mund të kthehej në favor të kësaj të fundit, që kishte pozita më të konsoliduara në radhët e elitës politike shqiptare. Ambasadori italian në Vjenë, Avarna, i theksonte kontit Berchtold se po t’i lihej trajtimi i çështjes shqiptare vetëm për vetëm dy Fuqive më të interesuara, do të shtohet rreziku i mosmarrëveshjeve midis tyre, ndërsa trajtimi si një kujdestari ndërkombëtar e të gjitha Fuqive të Mëdha mund të shërbente si një element pajtimi. Ndryshe mendonte ministri vjenaz i Punëve të Jashtme, i cili i qëndronte konsekuent pikëpamjeve të mëhershme, duke e kundërshtuar me forcë idenë e pjesëmarrjes së të gjitha Fuqive të Mëdha në punët e Shqipërisë. Për të, vendosja e Shqipërisë nën “*një kujdestari ndërkombëtar*” ishte e pavend, pasi cenonte thelbin e marrëdhënies mes dy Fuqive të Adriatikut, e njëkohësisht të tyre me shtetin shqiptar. Por, synimet e Berchtold për një “*sipërmarrje austro-italiane*” në çështjen shqiptare ishin të destinuara të mbeteshin një dëshirë, përderisa nuk përputheshin me raportin real të forcave në frontin diplomatik. Kur as Italia nuk donte t’i bëhej ortakë e vetme, shihej qartë se pikëpamjet e tij nuk do të gjenin përkrahje në Konferencën e Ambasadorëve.⁹

Më 29 korrik 1913, Konferenca e Ambasadorëve miratoi vendimin përfundimtar në lidhje me statusin dhe organizimin e shtetit më të ri në Ballkan.¹⁰ Sipas këtij vendimi, qeverisja në Shqipëri, kryesisht administrimi civil dhe kontrolli i financave, do të kishte karakterin e një qeverisjeje kolektive nga të gjashtë Fuqitë e Mëdha. Kjo do të realizohej nëpërmjet Komisionit Ndërkombëtar të Kontrollit, “*të përbërë nga delegatët e të gjashtë Fuqive dhe nga një delegat i Shqipërisë*” (neni 4).

⁸ Po aty.

⁹ Po aty, 238.

¹⁰ British documents on the origins of the War 1898-1914, Vol. IX, Part II, p. 941-942. F. Bertie për E. Grey, Paris, 29 korrik 1913.

Ky institucion ndërkombëtar në bashkëpunim me pushtetin që i jepej “Princit”, si kryetar i shtetit dhe njëkohësisht mëshirues i pushtetit ekzekutiv, përbënte autoritetin më të lartë të vendimmarrjes. Komisioni Ndërkombëtar i Kontrollit kishte tiparet e një organizmi shtetformues, mbikëqyrës, kujdestar dhe kontrollues. Kompetencat e tij do të zgjatnin për një periudhë 10-vjeçare, e cila mund të ripërtërihej në rast nevojë (neni 5). Krahas projektit të organizimit të hollësishëm të të gjitha degëve të administratës (neni 6),¹¹ pjesë e qenësishme e misionit të tij ishte edhe plotësimi i tranzicionit për shtetasit shqiptarë, nga sundimi osman në shtetin e tyre të ri.¹² Më këtë vendim Konferenca e Ambasadorëve në Londër vendosi konstituimin e shtetit shqiptar, si një ndërmarrje që i përkiste të gjashtë Fuqive të Mëdha. Ndonëse nuk u shpreh hapur pjesëmarrja dhe përgjegjësia paritare e gjashtë të Mëdhenjve, ishte qartazi e kuptueshme se organizimi i shtetit shqiptar nën kujdestarinë/mbikëqyrjen paritare habsburgo-italiane, me këtë vendim ishte anashkaluar.

Pariteti austro-italian në terrenin politik shqiptar (1913-1914)

Pavarësisht frymës dhe vendimeve të Konferencës së Ambasadorëve në Londër, Austro-Hungaria dhe Italia vijuan të zbatonin bashkëpunimin dypalësh mbi baza pariteti në projektet ekonomike që lidheshin me Shqipërinë. Menjëherë pas nënshkrimit të Marrëveshjes së Fshtetë të 8 majit 1913, zyrtarët e lartë austro-hungarezë përgatitën dokumentin e njohur si “*Aktion in Albanien*”. Duke synuar “gozhdimin” përfundimtar të Italisë dhe evitimin e konflikteve eventuale me të, austro-hungarezët parashikonin masa me karakter paritar në bashkëpunimin dypalësh. Theksi vihej te masat që përvijonin politikën e njohur si “*penetration pacifique*”, të cilat përfshinin: dërgimin e nëpunësve austro-hungarezë e italianë në institucione të ndryshme të administratës qendrore shtetërore shqiptare; evitimin e mundshëm të punësimit të shqiptarëve në poste të rëndësishme; themelimin i një konsorciumi financiar me kontribute financiare e njerëzore të barabarta, që do të kishte në ngarkim financimin e të gjitha ndërmarrjeve në Shqipëri, konkretisht

¹¹ Po aty.

¹² Romeo Gurakuqi, *Shqipëria 1911-1914*, Tiranë 2012, 529, 593.

themelimin e bankave, ndërtimin e rrugëve, si edhe të hekurudhave.¹³

Mbi bazën e këtij dokumenti, në *Ballhausplatz* u punua për përgatitjen e një marrëveshjeje ekonomike dypalëshe, të fshehtë, në saje të së cilës, sipërmarrjeve austro-hungareze dhe italiane u sigurohej epërsi ekonomike.¹⁴ Pas një varg bisedimesh me kundërshti jo të pakta, më 13 tetor 1913, Vjena dhe Roma u dakorduan që të zbatohet me rreptësi parimi i pjesëmarrjes dhe ndikimit të barabartë në ndërmarrjet e rendit ekonomik në Shqipëri; specialistë austro-hungarezë të dërgoheshin në sektorin e postës, doganave, pyjeve, blegtorisë, organizimin e komunave fshatare dhe kontabilitetin publik, ndërsa italianë në sektorin e telegrafës, doganave, pyjeve, agrikulturës, drejtësisë, porteve dhe minierave.¹⁵

Ndërkohë në terrenin shqiptar, që prej 4 dhjetorit të vitit 1912 vepronte Qeveria e Përkohshme e Vlorës, e krijuar prej Kuvendit Kombëtar si shprehje e vullnetit për vetëvendosje dhe vetëqeverisje të shqiptarëve, por me status të panjohur nga Fuqitë e Mëdha. Përvijimi i linjave kryesore të politikës ekonomike të kësaj qeverie u bë nën ndikimin dhe trysninë e “*dy fuqive protektore*”, sikurse cilësoheshin Austro-Hungaria dhe Italia prej kryetarit, Ismail Qemal Vlora.¹⁶ Në fund të korrikut 1913, atëherë kur Konferenca e Ambasadorëve merrte vendimet përfundimtare për Shqipërinë dhe Fuqitë e Adriatikut bënë përpjekje për njohjen e Qeverisë së Përkohshme të Vlorës, si autoritet kombëtar, Ismail Qemali iu lut verbalisht konsujve austro-hungarezë dhe italianë, që t’u sugjeronin qeverive të tyre dërgimin e 16 këshilltarëve dhe specialistëve për organizimin e degëve të ndryshme të ekonomisë shqiptare. Specialistët e huaj nën orientimin e organeve qeveritare shqiptare, do të kishin për detyrë të studionin vendin dhe t’i paraqitnin propozime konkrete qeverisë për projektet më urgjente që

¹³ *HHSt.A.P.A.A, në AIH*, Vj. 23-20-2013, Aksioni në Shqipëri, 15 maj 1913.

¹⁴ Po aty, Vj. 24-41-4119. Propozimi austro-hungarez për marrëveshjen e përbashkët ekonomike me Italianë.

¹⁵ Po aty, Vj. 23-28-2893. Telegram i kontit Berchtold për kontin Ambrosy në Romë dhe konsullin Lejhanec në Vlorë, Vjenë, 13 tetor 1913; Vj. 23-29-2918. Ekstrakt i raportit nga ambasada austro-hungareze në Romë për Ministrinë e Punëve të Jashtme, Romë, 22 tetor 1913. Shih edhe Ledia Dushku, “Zbatimi në terrenin shqiptar i paritetit ekonomik habsburgo-italian (1912-1914)”, *Studime historike*, 2019 (3-4), Tiranë: 2020, 88-90.

¹⁶ *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët (tetor-dhjetor 1913)*, përgatiti për botim Valentina Duka, Tiranë: Toena, 2012, 353. Konsulli i përgjithshëm Lamb për sekretarin britanik të Punëve të Jashtme, E. Grey, Vlorë, 5 nëntor 1913.

duheshin ndërmarrë.¹⁷ Lutja verbale e Ismail Qemal Vlorës, iu përcoll e detajuar dhe e plotësuar me informacion konfidencial, kontit Berchtold nga konsulli austro-hungarez në Vlorë, Lejhanec, më 14 gusht 1913. Qeveria e Përkohshme kërkonte 16 specialistë në fusha të ndryshme të ekonomisë shqiptare, ndarja e të cilave do të duhej të bëhej prej dy fuqive mbrojtëse sipas një marrëveshjeje të lirë. Në vijim, diplomacitë në Vjenë e Romë u angazhuan intensivisht në përpilimin e dy notave, njërën të cilën Ismail Qemal Vlora do të duhej t'ia përcillte formalisht në mënyrë integrale, në emër të qeverisë së tij konsujve austro-hungarezë dhe italianë në Vlorë, ndërsa e dyta do të ishte përgjigja që konsujt do të duhej t'i jepnin Qeverisë së Përkohshme të Vlorës, si përgjigje ndaj kërkesës së saj.¹⁸

Pavarësisht nga instruksioneve, shkëmbimi i notave me Qeverinë e Përkohshme të Vlorës nuk u krye dhe projekti për dërgimin e nëpunësve austro-hungarezë e italianë nuk u zbatua. Si shkak për këtë, dokumentacioni austro-hungarez i konsultuar deri më tani, evidenton *“heqjen dorë të Ismail Qemalit”*, pa parashtruar arsyet e këtij veprimi.¹⁹ Në një përpjekje për të zbuluar arsyet, na orienton biseda e kryetarit të Qeverisë së Përkohshme me konsullin italian në Vlorë. Prej saj zbulon pakënaqësinë e Ismail Qemalit në lidhje me statusin e *“vëzhgueses pasive”* që *“shtetet protektore”* po i jepnin qeverisë së tij. Ai shprehte bindjen se Qeveria e Përkohshme *“duhet të ruajë edhe njëfarë iniciative, me qëllim që veprimtaria ekonomike në Shqipëri të mos paralizohet, qoftë prej plogështisë së dy shteteve protektorë, qoftë dhe prej mosmarrëveshjes së tyre eventuale në disa çështje të caktuara”*.²⁰ Vihet re kështu një përpjekje e Ismail Qemal Vlorës për të shmangur varësinë e plotë ekonomike të qeverisë së tij ndaj Fuqive të Adriatikut, me synimin për ta mbajtur Shqipërinë mundësisht jashtë rivalitetit të dy aleatëve, si edhe për të shmangur

¹⁷ HHSt.A.PA.A, në AIH, Vj. 23-28-2865. Telegram i konsullit austro-hungarez në Vlorë, Lejhanec për ministrin e Punëve të Jashtme, kontin Berchtold, Vlorë, 31, 1913.

¹⁸ Për një trajtim të detajuar mbi procesin e hartimit të notave diplomatike dhe përmbytjen e tyre shih: Ledia Dushku *“Zbatimi në terrenin shqiptar...”*, 91-95.

¹⁹ HHSt.A.PA.A, në AIH, Vj. 24-33-3348. Relacion i përgatitur për ministrin e Punëve të Jashtme të Austro-Hungarisë nga specialisti, Jovanoviq, Vjenë, 10 prill 1914.

²⁰ *Po aty*, Vj. 23-15-1586. Relacion i konsullit austro-hungarez në Vlorë për ministrin e Punëve të Jashtme, kontin Berchtold, Vlorë, 13 gusht 1913.

çdo përplasje të mundshme me fuqitë e Antantës.

Nga ana tjetër, frika e stimuluar në mënyrë të pavarur tek Austro-Hungaria dhe Italia, se njëra mund të fitonte në kurriz të tjetrës, në kushtet e përshtypjes së krijuar se kryetari i Qeverisë së Përkohshme mbështeste në mënyrë alternative planet e dy aleatëve, ndikoi në krijimin e perceptimit publik për “braktisjen” e Ismail Qemal Vlorës prej “fuqive protektore”. Ndërkaq, në vjeshtë të 1913-së vihet re dominimi i skenës politike shqiptare nga krahu politik kundërshtar i Ismail Qemalit, personifikuar me emrin e Esat Pashë Toptanit. Mbështetja e artikuluar në opinionin politik dhe publik që këtij të fundit po i jepej tashmë nga Italia dhe/ose Austro-Hungaria,²¹ të bëjnë të mendosh se edhe tek vetë Fuqitë e Adriatikut ekzistonte një frymë mosbesimi ndaj qeverisë së Ismail Qemal Vlorës.

Në kuadër të kësaj analize, me fillimin e punës së Komisionit Ndërkombëtar të Kontrollit, kryetari i qeverisë së përkohshme shqiptare i shprehu qartë delegatëve francezë, britanikë dhe rusë, nevojën e mbështetjes në përpjekjet e tij për të ndaluar që “*shteti i porsalindur të bëhej viktimë e ‘monopolit’ nga ana e cilësdo Fuqi të veçantë, apo Fuqive të veçanta*”. Për delegatin britanik, njëkohësisht konsull i përgjithshëm, Harry Lamb, ky qëndrim i kryetarit të qeverisë së Vlorës, pa dyshimin më të vogël lidhej me faktin se ai ndihej tepër i shkurajuar dhe i turpëruar nga mënyra me të cilën “protektorët” e tij ishin duke e trajtuar atë.²²

Pas dorëheqjes së Ismail Qemal Vlorës dhe qeverisë së tij, në janar 1914, çështja e dërgimit të specialistëve dhe këshilltarëve të huaj në administratën shqiptare u hap sërish. Në pranverë, fill pas mbërritjes në Shqipëri të Princit Wilhelm von Wied, qeveria e sapoformuar shqiptare iu drejtua të dërguarve diplomatikë austro-hungarezë dhe italianë në Durrës, me një lutje me shkrim. Në dallim nga Qeveria e Përkohshme e Vlorës, ajo me kryeministër Turhan Pashë Përmetin u kërkoi homologëve në Vjenë dhe Romë jo 16, por vetëm 4 specialistë në secilën nga fushat: miniera, bujqësi, postë-telegraf dhe punë botore. Austro-Hungarisë dhe Italisë iu la në dorë

²¹ *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët...*, 357-358. Konsulli i përgjithshëm Lamb për sekretarin britanik të Punëve të Jashtme, E. Grey, Vlorë, 8 nëntor 1913.

²² *Dokumente britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët...*, 353. Konsulli i përgjithshëm Lamb për sekretarin britanik të Punëve të Jashtme, E. Grey, Vlorë, 5 nëntor 1913.

edhe zgjedhja e një këshilltari për financat, duke preferuar si të tillë një me kombësi belge, si edhe ajo e një organizatori për shërbimin e porteve, duke i dhënë preferencë një ish-oficeri marine.²³ Kërkesa e qeverisë shqiptare rihapi letrat e vjetra dhe nxori në pah vështirësitë për arritjen e një marrëveshjeje të re mes Fuqive të Adriatikut.²⁴ Nga ana tjetër, Fuqitë e tjera të Mëdha ishin të bindura për të mos i lënë fushë të lirë veprimi zbatimit të paritetit austro-italian në Shqipëri. Në një situatë të tillë, çështja e specialistëve dhe këshilltarëve të huaj në ndihmë të qeverisë shqiptare ngërtheu në vetvete mosbesimin dhe rivalitetin e kamufluar mes dy aleatëve të Tripalëshit, shoqëruar me rivalitetin e hapur dhe të skajshëm për dominim të të gjitha Fuqive të Mëdha.

Vendimet e Konferencës së Ambasadorëve në Londër e konstituan shtetin shqiptar, si një ndërmarrje që i përkiste të gjashtë Fuqive të Mëdha, duke e anashkaluar hapur paritetin austro-italian në lidhje me Shqipërinë. Pavarësisht kësaj vendimmarrjeje, Fuqitë e Adriatikut vijuan ta zbatonin në terrenin praktik shqiptar politikën e tyre paritare në lidhje me projektet ekonomike në Shqipëri. Dominimi ekonomik në Shqipëri u synua nga Austro-Hungaria dhe Italia si mjet përmes të cilit do të sigurohej edhe dominimi politik, çka nënkuptonte mënjanimin sa më shumë të ishte e mundur të Fuqive të tjera të Mëdha në çështje që kishin të bënin me organizimin e shtetit të pavarur shqiptar.

Në këtë drejtim, pengesa me emrin “Antantë”, rezultoi të ishte e pakapërcyeshme. Franca, Rusia dhe Britania e Madhe, i qëndruan strikt frymës së vendimeve të Konferencës së Ambasadorëve në Londër. Ato mbështetën *parimin e ndërkombëtarizimit* të shtetit shqiptar mbi baza paritare nga të gjashtë Fuqitë e Mëdha dhe nuk lejuan dominimin ekonomik dhe politik të shtetit të pavarur shqiptar vetëm nga Austro-Hungaria dhe Italia. Në një situatë të tillë, çështja e specialistëve dhe këshilltarëve të huaj, mbeti peng e rivalitetit të Fuqive të Mëdha dhe nuk mori zgjidhje përfundimtare.

²³ HHSt.A.PA.A in AIH, Vj. 24-33-3318. Njoftim i Ministrisë së Punëve të Jashtme të Austro-Hungarisë për kryeministrin e Austrisë dhe atë të Hungarisë, Vjenë, 3.4.1914; Vj. 24-33-3348. Relacion i përgatitur për ministrin e Punëve të Jashtme nga specialisti, Jovanoviç, Vjenë, 10.4.1914.

²⁴ Po aty, Vj. 24-33-3325. Relacion i Ministrisë së Punëve të Jashtme të Austro-Hungarisë për ambasadorin në Romë, Vjenë, 27.4.1914.